

РЕЦЕНЗИЯ
за дисертационния труд

ДИНАМИКА НА ДУБЛЕТНОСТТА В ГЛАГОЛНАТА СИСТЕМА
НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК

от

ЖАНЕТА ТОДОРОВА ЗЛАТЕВА

за придобиване на образователната и научната степен *доктор*

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д.ф.н. Владко Данаилов Мурдаров

Жанета Златева е завършила с бакалавърска степен *славянска филология* (2014) и с магистърска *руски език* (2017) в Софийския университет *Св. Климент Охридски*. Специализирала е в Университета в Любляна и Карловия университет в Прага по програмата *Еразъм*. Работи като асистент в ССБЕ на ИБЕ при БАН. Приета е за редовен докторант през 2015 г. в ИБЕ и е отчислена с право на защита през декември 2017 г.

Избраната тема за дублетността и динамиката ѝ в нейния дисертационен труд е изключително актуална доколкото не е разглеждана до момента в пълнота при проучванията върху съвременния български книжовен език, а със сигурност ще послужи и при предстоящата работа върху нов академичен правописен речник. Това прави дисертацията безспорно ценна с нейния научен и научно-приложен принос.

Самият дисертационен труд се състои от увод, теоретични постановки, анализ на ексцерпирания материал, изводи, библиография и приложение.

Уводът е много стройно изграден, като съдържа някои основни въпроси като избора на тема, уточняване на предмета на изследване, изясняване на целите и задачите в труда, определяне на метода и структурата на изследване. Ясно са формулирани работната хипотеза и очакваните резултати.

Теоретичната част на дисертацията (обхващаща първите две глави – за същността на явлениято дублетност и отношенията

между норма, вариантност и дублетност) представлява систематизиран преглед на проучванията върху явлението дублетност, като то се поставя в по-широкия контекст на езиковата промяна и вариантността, а от друга страна, се прави и връзка с теорията на книжовните езици. Заслужава специално внимание изясняването на отношенията между родствените явления вариантност и дублетност, разглеждана като част от нея със специфични функции в процеса на стандартизация. Прегледът на тази част показва, че докторантката се е запознала много задълбочено със съществуващите изследвания в тази област в чуждата литература, като е отчела и спецификата в подхода към явлението в българската научна литература. В изложението това е представено много подробно, за да бъде мотивирано решението по какъв начин да се разглежда в труда дублетността в кодификационните документи, засягащи материала от съвременния български книжовен език.

В дисертацията вниманието е насочено само към глаголната система в съвременния български книжовен език макар и при другите части на речта също да се наблюдават случаи на дублетност. Разглеждането на глаголната система обаче предлага много добра възможност да се обхванат всякакви случаи на дублетност в книжовния език и затова е много уместно.

Държа да подчертая, че дисертантката не се е ограничила само с работата върху глаголния материал, включен в съществуващите три академични правописни речника, а допълва наблюденията си върху опитите за кодификация (макар и да не са наречени така) в граматиките от първата половина на 20. век и академичната граматика, както и върху други авторски правописни речници. По този начин дисертацията предлага обобщение за цялостната работа на българските кодификатори, занимавали се с дублетността през твърде дълъг период от време.

Избраният метод на изследване е много уместен, защото спомага дисертационният труд да постигне своите цели и задачи. Специално трябва да се отбележи много доброто организиране и подредба на проучения материал. В труда явлението дублетност е много изчерпателно представено като фонетична дублетност, съдържаща и акцентната дублетност (6 групи), словообразователна дублетност (3 групи) и формообразователна дублетност (3 групи). При това се прави ясно разграничение между вече несъществуващата дублетност, продължаващата във времето дублетност и появата на нови случаи на дублетност в резултат от адаптирането на книжовната норма към неизменната динамика на езиковата система. Така се

постига пълнота при представянето на това явление, отразено в кодификационните документи за съвременния книжовен език.

Различните видове дублети са представени от авторката много изчерпателно, като се посочва какво е отношението на кодификаторите към тях в различните справочници – не само в официалните правописни речници, но и в литературата, която предхожда тяхната поява.

Изводите от направеното проучване са стройно подредени в труда и показват като обобщение, че за авторката дублетността е специфичен инструмент на кодификаторската практика, който осигурява нейната перспективност, насочена към поддържане на гъвкавата стабилност на книжовната норма и представлява съществен ресурс за интелектуализацията на книжовния език.

Специално трябва да се даде висока оценка на включеното приложение, където във форма на таблици са представени ексцерпираните дублетни форми, представящи всяко едно от явленията от трите академични речника и така се илюстрира сполучливо динамиката на дублетността в рамките на близо половин век.

Ще отбележа само, че едно от нещата, което не можах да откроя в изложението, е изчерпателното отбелязване на онова, което беше направено в *Новия правописен речник* (2002) и *Официалния правописен речник* (2016) с графичното означаване на предпочитанието при различните дублетни форми, осъществено от кодификаторите за улеснение на читателя, което подсказва техния бъдещ развой. Това беше направено съвсем последователно за пръв път в българските речници и то беше одобрено от хората, ползващи речниците. При това този подход подсказва и каква е била прогнозата на кодификаторите за развитието на дублетността и нейното вероятно отмиране.

Общо мога да кажа, че очаквах от дисертантката при много прецизното описание по-ясно да покаже своето мнение по избраните от кодификаторите дублети, дали приема приетите решения, преценява ли, че в някои случаи (вече) няма дублетност или може да се очаква дублетността по-късно да отпадне. Вместо това тя предпочита да определи взетите решения като обосновани и в по-голямата си част последователни и съобразени с традицията и узуса. Очаквах да видя и прогнозите в дисертацията какви ще бъдат вероятните промени в рамките на явлениято в бъдещите правописни

справочници. Вместо това авторката обобщава, че кодификацията в разглеждания период отразява адекватно развойните тенденции в езика, като използва дублетността за отразяване на динамиката на книжовната норма и за извършването на правен преход в посока на утвърждаване на перспективните форми и тенденции. Оправдавам този подход в изложението преди всичко с голямата предпазливост на младата авторка в оценката за работата на кодификаторите с разгледания материал, макар че по-конкретна оценка би допринесла дисертационният ѝ труд да се превърне в много ценен справочник по езикова култура за читателя, а би улеснил и бъдещите кодификатори в работата им. (А и дисертантката вероятно ще е сред тях.)

Представеният автореферат към дисертацията на Ж. Златева е направен изцяло според изискванията, като изчерпателно отразява основните положения, залегнали в труда ѝ, както и приносите в него. По разработената тема авторката е има четири задълбочени публикации, включени в авторитетни сборници и сериозни периодични издания.

Трябва да се подчертае, че при формулирането на приносите от дисертационния труд авторката е била твърде предпазлива и се е ограничила преди всичко с връзката на работата ѝ с теоретичната оценка за дублетността и за значението ѝ за направлявано и плавно преустройство на езиковата система, а много по-малко – конкретно с динамиката на дублетността при проучваната глаголна лексика.

Общото ми впечатление от дисертационния труд преди всичко е, че кандидатката много съвестно е събрала всякакви чужди мнения по разработваната тема и се е постарала да ги представи изчерпателно в система. Много съвестно са представени и анализирани и всичките форми на дублетност във втората част на изложението. Самото изложение е много стегнато, но не личи навсякъде съвсем ясно личният прочит на авторката на всичко, с което се е запознала и което ѝ е послужило за изграждане на собствена позиция при проучването на материала, с който оперира.

Както многократно посочих вече, дисертационният труд разкрива стремежа на кандидатката да обхване в цялост богатата литература, свързана с темата, по която е работила, като я съчетава с внимателен анализ на разгледания обилен материал. Старателно представената интерпретация на множеството глаголи и глаголни форми (включени в приложението) показва, че тя е успяла много добре да се справи с организирането и анализа на езиковия материал,

с който работи, и така да направи задълбочените си обобщения от тази работа.

Поради тази причина убедено препоръчвам на уважаемото жури да присъди научната и образователна степен *доктор* на ЖАНЕТА ТОДОРОВА ЗЛАТЕВА за нейния дисертационен труд *Динамика на дублетността в глаголната система на съвременния български книжовен език*.

10 март 2020 г.

Проф. д.ф.н. Владко Мурдаров